

Heksenvervolgung

Studenten hebben bidders gered

Grafmysterie opgelost

Vittepraetje

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Mijn laatste voorwoord (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Heksenvervolging, ook in Harderwijk (Anita Raaphorst)	6
Studenten hebben veel botters van de ondergang gered (Jan Ruijne)	10
Grafmysterie opgelost (Anneke van de Laar en Louk Lapikas) ..	14
In de Hollandsche Tuyn (Ed van der Heijden)	16
Pareltjes uit een beerput (Jan Ruijne)	18
Verhaal van Gelderland	21
Herderewich actief in Commissie Straatnaamgeving (Govert van der Boom)	22

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

Ik was tijdens de vakantie in Londen, samen met mijn vrouw en onze jongste kleindochter. Die stad ademt traditie en geschiedenis: Westminster, Tower, Changing of the guards bij Buckingham Palace en de Churchill War Rooms. Maar ook de geschiedenis van ons mooie Harderwijk mag er zijn. De redactie heeft weer interessante artikelen verzameld en geschreven.

Een actueel onderwerp is de hekserij in de loop der eeuwen. Anita Raaphorst heeft zich erin verdiept en laat u zien dat ook in Harderwijk heksen zijn gespot.

De HK22 is in de afgelopen jaren gerestaureerd en een paar maanden geleden weer te water gelaten. Dat schip heeft een hele interessante geschiedenis en Jan Ruijne neemt u mee met de verhalen daarover.

Enige jaren geleden is in Amersfoort een grafzerk gevonden van een Harderwijker. Anneke van de Laar en Louk Lapikas zijn daar na enig speurwerk achter gekomen en laten u zien wie het graf is. In hun verhaal is ook sprake van "In de Hollandsche Tuyn", één van de herbergen, die in de Bruggestraat in de middeleeuwen heeft gestaan. Over die herberg heeft Ed van der Heijden een kort verhaal geschreven.

In 2020 en 2021 zijn er opgravingen gedaan op de kop van de Havendam. De rapportage van het archeologische bureau is nu openbaar en Jan Ruijne heeft gesproken met de projectleider. Hij beschrijft enkele belangrijke archeologische vondsten.

Govert van der Boom is namens Herderewich lid van de Straatnamencommissie. Die commissie wil een aantal wegen in Hierden voorzien van een naam. Misschien kunt u de commissie helpen?

De agenda is voor de komende maanden weer goed gevuld. Denkt u eraan om u op te geven voor de ALV op 19 september 2023, vooral als u wilt meedoen met de "Hanzehap".

De redactie roept u op een bijdrage te leveren aan het Vittepraetje. Neem contact op met de redactie als u iets wilt aanleveren. Informatie voor een artikel kunt u onder meer vinden in het Historisch Kenniscentrum Harderwijk en natuurlijk bij het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe. Beide instanties bevinden zich bij de zijingang van het Huis van de Stad.

Wij wensen u weer veel leesplezier!

BESTUUR:
Interim-voorzitter:
Matty Moggré
Secretaris:
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester/ledenadministratie:
Gerrit Visscher
ledenadministratie@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Willem van Sonnen (Vischpoort)
Sophie van Steenderen
Anita Raaphorst

REDACTIE:
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur:
Ed van der Heijden
Eindredacteur:
John Wetzels
Redactieleden:
Anita Raaphorst, Jan Ruijne,
Lex Schuijl

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

WERKGROEPEN:
Archeologie:
John ten Pierick
Commissie Straatnaamgeving:
Govert van der Boom
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Anita Raaphorst
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
Agnes Burema
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BIBLIOTHEEK,
HISTORISCH KENNISCENTRUM:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEK- EN POSTADRES:
Vischpoort, Schapenhoek 9,
3841 BM Harderwijk
Huismeesters Vischpoort:
Willem van Sonnen tel: 06-44050339
Jeroen Visser
huismeester@herderewich.nl
Leden en niet-leden kunnen van de Vischpoort gebruik maken voor het vieren van een feestje o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het volgende Vittepraetje is op 29 oktober 2023

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen voor commerciële doeleinden of ten behoeve van andere publicaties. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk na toestemming van de auteur en de redactie. Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

AFBEELDING OP HET VOORBLAD
De HK22 met Peter Paul van Lelyveld en Peter Blokhuis

tekst **Matty Moggré**

Mijn laatste voorwoord

Even een terugblik

Binnenkort hopen we elkaar weer te ontmoeten op onze ledenvergadering. Zo'n vergadering staat vaak in het teken van een terugblik: wat is er gebeurd in het afgelopen jaar 2022? We bespreken kort het jaarverslag en de financiële resultaten. Ik vind zo'n ledenvergadering het moment om ruimte te maken voor "ontmoeten" en om elkaar te enthousiasmeren. Daarom beginnen we deze keer met een historisch café, een eenvoudige maaltijd, een zogenaamde "Hanze hap". Tijdens die maaltijd kun je andere leden treffen, over je betrokkenheid bij Herderewich vertellen of naar hun verhalen luisteren.

Is het tijdstip van 18.00 u te vroeg, dan kun je later op de avond aanschuiven voor de lezing en/of de vergadering. De uitnodiging en agenda moeten inmiddels in uw bezit zijn.

En een vooruitblik

Ze hield een slag om de arm, onze kandidaat-voorzitter, Susan Wijngaard. Deze slag wordt gelukkig steeds kleiner. Susan is enthousiast over ons historisch Harderwijk en over de rol die Herderewich daarin kan spelen. Ze wil graag haar steentje bijdragen. Ze wil graag met het bestuur een activiteitenplan voor volgend jaar opstellen.

Zoals ik vorige keer al schreef: er is veel te doen. We komen graag in contact met mensen die op de een of andere manier een bijdrage willen leveren. Een bijdrage aan het Vittepraetje, meedoen in een werkgroep of commissie of meebesturen. We horen het graag op onze ledenvergadering of op een ander moment. Ik trek me terug als voorzitter, maar niet als lid. Ik wil ook zeker daar waar het gewenst is, mijn bijdrage blijven leveren, uiteraard in alle bescheidenheid. Ik blijf me nog bezighouden met de invoering van de omgevingswet en alles waar daaraan vast zit. De vorige keer schreven we al iets over onze zorg om het beschermde stadsgezicht van Harderwijk. Het lijkt nodig om daar bij de politiek meer aandacht voor te vragen.

Ja, dit is mijn laatste voorwoord in het Vittepraetje, ik geef de pen graag door! Ik hoop u 19 september te ontmoeten!

Wij verwelkomen nieuwe leden

We zijn blij dat we weer nieuwe leden en gezinsleden kunnen verwelkomen. De dames S. Lereusveld, M. Smits en C. van der Wal en de heren P. de Vries, H. Koekoek, J. Hop, M. Hoogendoorn, R.C.J. Geertzen, J.J. van de Kraats, M Oosterhuis en E. Zoet (Hierden) hebben zich opgegeven als lid van onze vereniging.

De dames J. de Vries en H. Koekoek zijn nieuwe gezinsleden.

De nieuwe leden, waarbij geen plaatsnaam is opgegeven, zijn woonachtig in Harderwijk.

prikbord

OMGEVINGSVISIE

Een citaat:

Een omgevingsvisie is pas goed als de huidige traditie van 'alles kan overal, mits goed ingepast' verandert naar 'niet alles kan overal, omdat de omgevingswaarden dat niet toestaan'.

September is de maand van de omgevingsvisie, praat mee!

In september presenteert de gemeente Harderwijk haar omgevingsvisie. Daarin benoemt ze de omgevingswaarden en geeft ze uitgangspunten aan voor de inkleuring van de omgevingswet.

Per 1-1-2024 zal de omgevingswet van kracht worden. Nieuwe voorwaarden, nieuwe eisen, die gesteld worden aan de inrichting van de fysieke leefomgeving, dus aan wonen, bouwen, natuur en milieu. Gemeenten krijgen meer vrijheid om voorwaarden te stellen aan de inrichting van de fysieke ruimte. De aandacht voor ons erfgoed is daarvan een belangrijk onderdeel.

In de verschillende wijken van Harderwijk zullen bijeenkomsten worden gehouden en ook in het stadhuis vinden besprekingen plaats. **Een oproep aan de leden: ga een keer luisteren en praat mee, in je wijk of centraal in het stadhuis.**

In de wet is opgenomen dat bij het bepalen van beleid de inwoners betrokken moeten worden. De wet bepaalt niet hoe die betrokkenheid geregeld moet zijn. Dat moeten gemeenten zelf invullen. **De gemeente Harderwijk heeft al aangegeven dat Harderwijk niet meer vertegenwoordigd kan zijn in de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit.**

Een kleine werkgroep van Herderewich houdt zich al een poosje bezig met de ontwikkelingen, voornamelijk met het oog op ons erfgoed. Wie vult dit groepje aan, wie geeft ons tips? Matty blijft nog een tijdje actief in die werkgroep.
mail@mattymoggre.nl

SIGNAAL

Gratis op te halen voor wie interesse heeft. Een ingebonden jaargang van het Duitse propagandablade Signaal. Het is een jaargang juni 1941 tot juli 1942. Het is een Nederlandstalige uitgave. Bellen: 0341420545.

NIEUW BOEK OVER DE HARDERWIJKER MIDDENSTAND

'Ondernemen in de binnenstad. Harderwijker middenstanders in de jaren zestig, zeventig en tachtig.' Dat is de titel van een nieuw boek dat op 1 september in het Stadsmuseum is gepresenteerd. Het beschrijft het wel en wee van de Harderwijkse ondernemers en winkeliers in een roerige periode. De stad maakte in korte tijd de metamorfose door van slaperig visserijstadje naar toeristische trekpleister. Dat was een geweldige uitdaging (en een enorme berg werk!) voor de toen actieve ondernemers.

Journalist Harry Schipper heeft vier jaar aan het boek gewerkt. In die vier jaar heeft hij talloze gesprekken gevoerd met (vaak gepensioneerde) ondernemers en heeft hij uren in archieven doorgebracht op zoek naar de juiste data en feiten. Het resultaat is een boeiend verhaal over melk- en groenteboeren, maar ook over de eerste supermarkten in de stad. Schipper schrijft ook over de 'Harderwijker rondjes', over de plannen om een verkeersweg dwars door de oude binnenstad aan te leggen. En ook over het geheim van Harderwijk: wie mocht jaarlijks het Sinterklaaspak aantrekken? Het wordt allemaal onthuld. Het levert prachtige anekdotes op.

Het boek over de middenstand is deel 26 in de Harderwijk Reeks. Het is waarschijnlijk ook het laatste deel in deze reeks. Sinds 1994 zijn er 25 boeken uitgebracht over heel diverse thema's. Enkele bekende titels zijn: 'Nooit uitgevist', 'Joodse Harderwijkers', 'Nooit uitgeblust' en 'Een onderschatte universiteit'. Al die jaren was oud-geschiedenisdocent Liek Mulder de eindredacteur.

Het boek 'Ondernemen in de binnenstad' telt 168 pagina's, is rijk geïllustreerd en is vanaf nu verkrijgbaar bij de Bruna, de Read Shop en de Primera. Verder in de winkel van het Stadsmuseum. De prijs bedraagt 19,90 euro. Uitgever: Harderwijk Reeks, p/a Stadsmuseum. ISBN 978-90-77571-18-7 NUR 693

agenda

Zaterdag 9 en zondag 10 september

Open Monumentendag.

Thema: Levend erfgoed.

Alle monumenten open, dus ook de Vischpoort en de Oude Synagoge.

Zie toelichting en website:

www.openmonumentendag.nl/harderwijk

Dinsdag 19 september

MFC De Kiekmure, Tesselschadelaan 1:

Algemene Ledenvergadering.

Zie toelichting.

Dinsdag 10 oktober

MFC De Kiekmure, Tesselschadelaan 1:

Lezing "Het verhaal van Gelderland en de rol van Harderwijk" door Dolly Verhoeven.

Inloop 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

Zie toelichting.

Woensdag 25 oktober

Gelderse Academie: Catharinakapel, Klooster 1: Opening Academiejaren, lezing drs. Martijn Pijnenburg, historicus en wethouder Economie, Duurzaamheid en Cultuur, en Chrissie Nugteren, BA Law in Society Vrije Universiteit Amsterdam, studie-assistent aan de Nederlandse Academie voor Empirical Legal Studies.

Inloop: 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

Toegang gratis, aanmelden op

www.gelderseacademie.nl aanbevolen.

Vrijdag 24 november

Gelderse Academie: Catharinakapel,

Klooster 1: Cleveringalezing met:

- dr. Pieter Slaman universiteits- en onderwijshistoricus Universiteit Leiden over vrijheid van meningsuiting: 'Waartoe wetenschap verplicht. Academische vrijheid als ingeperkte meningsuiting'
- drs. Theo Pronk, stadshistoricus en directeur Stichting Verborgene Stad over Caspar J.C. Reuvsens, de eerste hoogleraar in de archeologie ter wereld; daarvoor hoogleraar klassieke letteren in Harderwijk.

Inloop: 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

Toegang gratis, aanmelden op

www.gelderseacademie.nl aanbevolen.

Havenkwartier centraal

Tijdens de Open Monumentendagen op zaterdag 9 en zondag 10 september wordt in het Havenkwartier in Harderwijk veel aandacht besteed aan oude ambachten. Vrijwilligers van de molen, de botterstichting, het bakkerijmuseum en de smidse hebben de krachten gebundeld en nodigen bezoekers uit om te komen kijken. Doel is om een educatieve beleving voor kinderen en gezinnen te creëren. Ook de Vischafslag en de botterloods zijn open en de scheepshelling kan worden bezichtigd. De activiteiten sluiten aan bij het landelijk thema 'immaterieel erfgoed.' Daarbij kan gedacht worden aan monumenten, waarin vakmensen hun ambacht uitoefenen en aan verhalen-schrijvers of klassieke koren, die de monumenten tot leven laten komen.

In Harderwijk zijn zaterdag ongeveer 30 monumenten 'open'. In en bij de monumenten die geen eigen bemensing kennen, wordt door stadsgidsen van het Gilde en van Rondeel zoveel mogelijk uitleg en begeleiding gegeven.

Op de landelijke website van Open Monumentendag

www.openmonumentendag.nl/harderwijk zijn alle monumenten in Harderwijk kort beschreven. Ook de monumenten in Hierden, waaronder enkele boerenbedrijven, kunt u daar vinden. Startpunten voor de monumentenroute zijn het Oude Stadhuis op de Markt en het Havenkwartier. Daar is ook nadere informatie verkrijgbaar.

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering houden wij dit jaar op dinsdag 19 september iets uitgebreider. Houd u dus uw agenda leeg! We beginnen aan het eind van de middag met een hapje. Daarna is er een lezing over de Hanze en vervolgens gaan we de Algemene Ledenvergadering doen. De plaats is zoals gebruikelijk MFC De Kiekmure, Tesselschadelaan 1. Hieronder het programma:

- **17.00 uur:** Een "Hanzehap", zo veel mogelijk in de sfeer van de Hanze. Elkaar ontmoeten, bijpraten en genieten van elkaars historische verhalen.
 - **19.30 uur:** Theo van Mierlo houdt een lezing over de Hanze.
 - **21.00 uur:** Start van de ledenvergadering.
- De vergaderstukken staan op de website onder "agenda". Welkom in ons historisch café voor een **Hanzehap**, maar **meldt u zich daarvoor aan!**

tekst Anita Raaphorst

Anita Raaphorst is historicus en redactielid van het Vittepraetje.

Heksenvervolging, ook in Harderwijk

Als de koe geen melk meer gaf, de vis zich niet liet vangen, het gewas niet wilde groeien, het brouwsel van het bier mislukte of de gezondheid te wensen overliet, rees in vroegere tijden al snel het vermoeden van toverij of hekserij.

In de 16^e en 17^e eeuw zijn er tienduizenden mensen, mannen maar voornamelijk vrouwen, veroordeeld, gemarteld en geëxecuteerd als gevolg van de heksenvervolgingen. Deze begonnen in Zuid-Frankrijk en Noord-Italië en breidden zich uit over heel Europa. Ook in Nederland vonden de vervolgingen plaats. In Nederland hebben zeker 250 heksenverbrandingen plaatsgevonden, een relatief klein aantal in vergelijking met andere landen. De vroegst bekende heksenverbranding was in 1472 van Aleyda in Almen (Gelderland) en de laatste heksenprocessen in Nederland waren rond 1610.

BEELD VAN EEN HEKS

De gangbare voorstelling van een heks die op een bezem door de schoorsteen vliegt is neergezet door Pieter Bruegel de Oude. Hij haalde de elementen voor zijn heksenvervolging uit de toen al circulerende volksvertellingen en legenden. Bruegel maakte in 1565 twee prenten over hekserij met daarop een bezem, een zwarte kat, een heksenketel en een haard. Bruegels voorstelling heeft talloze schilders geïnspireerd. Zij droegen bij aan de angst

Jakobus de Meerdere ontmoet de magier Hermogenes, Pieter Bruegel de Oude, 1565, Rijksmuseum Amsterdam

voor heksen door hun afbeeldingen van heksensabbatten waar de duivel vereerd werd, heksenkeukens en op bezemstelen vliegende vrouwen.

PAUSELIJKE BUL

In de 12^e en 13^e eeuw hield de Rooms Katholieke kerk zich bezig met het opsporen en vervolgen van ketterijen. Hiertoe werd rond 1230 de pauselijke inquisitie opgericht als reactie op de dreiging van de Katharen in Zuid-Frankrijk en de Waldenzen in Noord-Italië. Paus Johannes XXII droeg in 1326 de inquisitie (kerkelijke rechtbank) op hekserij te vervolgen als dwaalleer. Innocentius VIII, paus van 1484 tot 1492, besloot niet alleen de strafbepalingen tegen hekserij krachtig te handhaven, maar ze zelfs nog aanmerkelijk te versterken. Hij vaardigde in 1484 de bul 'Summis desiderantes affectibus' uit, waarin hij alle volken van Europa oproep, om de kerk van

Christus te redden van het gevaar dat ze liep door de kunsten des duivels. Er werden inquisiteurs voor elk land benoemd met de meest volledige volmachten van de pauselijke stoel om de schuldigen op te sporen en te straffen.

Twee Dominicanen broeders, Heinrich Kramer (ca. 1430-1505) en Jacobus Sprenger (ca. 1437-1495), beschreven in een driedelig handboek met als titel: 'Malleus Maleficarum' (Heksenkamer) hoe men heksen herkende, moest onderwerpen en welke folteringen het best toegepast konden worden om ze tot bekentenissen te dwingen. De vreemdste vragen werden er gesteld: of ze bliksem konden doen neerdalen, of ze geslachtelijke gemeenschap met de satan hadden, of ze naar de nachtelijke bijeenkomsten met boze geesten gingen. De foltermethodes gingen van het aandraaien van duimschroeven en het uitrekken van ledematen op de pijnbank tot het verbrijzelen van handen, armen en benen.

Algauw ijverden rechtbanken zich overal om heksen op te sporen en te berechten. Vele onschuldigen bekenden, uit vrees gefolterd te worden, spontaan alle beschuldigingen, waarna ze, na een schijnproces dat meestal slechts enkele minuten duurde, veroordeeld werden tot de dood op de brandstapel.

HARDERWIJK

Ook Harderwijk kreeg te maken met heksenvervolgingen. Er is een aantal namen van heksen bekend, zoals Naele (ook wel Neele, Nale genoemd) Aelts (of Aeltz), Gese ten Stal, Jut van Doernick en Hencke Hendricks. Zo vermeldt het Oud Archief van Harderwijk dat op 19 januari 1570 Burgemeesters, Schepenen en Raad bekend maken, dat Cornelis Schroer, Dyerick van Sueck, Gerryt Seemsmaker, Albert Aertsen en Gerryt Rouw, respectievelijk oud 100, 70 à 80, 80, 73 en 78 jaren, "gerichtelijk hebben getuigd, dat de moordbrander Albert Lychthart en de tooverheks Jut van Doernick door de schepenen gevonnisd en verbrand zijn, zonder bijstand of aanwezigheid van andere rechters." In de Kroniek van Harderwijk 1231-1931 staat vermeld dat Hencke Hendricks, beklagd van toverij en het zegenen van mensen, uit de stad werd verbannen. Over Naele Aelts is het meest terug te vinden in de litera-

In Nederland gaan stemmen op dat het tijd is voor een heksenpardon, een eerherstel voor alle slachtoffers. Elk jaar worden op 3 juni in het hele land de slachtoffers van de heksenjacht herdacht. Van Amsterdam tot Appingedam en van Delft tot Harderwijk: overal in het land worden dan witte bloemen gelegd op plekken waar ooit 'heksen' zijn verbrand. De Stichting Nationaal Heksenmonument ijvert voor een fysiek monument in de openbare ruimte ter nagedachtenis van deze omgekomen personen. Het verschijnen van het pamflet 'Heksenmonument' van deze stichting vormt de aanleiding voor het schrijven van dit artikel, zonder nu een mening te geven over de wenselijkheid van een dergelijk pardon of monument.

Lijst van mensen die veroordeeld zijn door een wereldlijke rechtbank, Museum Oudewater. Ook de naam van Naele Aerts staat op deze lijst

tuur en archieven. Van de andere slachtoffers is weinig tot niets bekend. Het kan zijn dat sommigen van hen al gestorven waren als gevolg van martelingen of slechte omstandigheden in de cel, voordat er een proces plaats kon vinden.

HET VERHAAL VAN NAELE AELTS

"t Is 3 Juli 1594. In de vroege morgen trekt uit de Luttekepoort een grote stoet mannen en vrouwen luidruchtig koutend de zandweg op naar buiten. Vooraan rijden 'Raadt en Schepenen der stad' in een open houten wagen bespannen met twee paarden... Daarachter loopt een troepje soldaten, hellebaardiers met hunnen kuitbroeken, grove kousen en lage schoenen, het rapier aan de bandelier

Verbranding van een heks
(Bron: mijnbookschaduw.wordpress.com)

en de hellebaard op de schouder. Dan volgen twee gespierde landsknechten, die in hun ruwe handen de uiteinde vasthouden van een touw, dat de beide armen van een vrouw omstrengelt, die met het gelaat ter aarde gekeerd slechts met moeite voorstroomt... Naast haar stappen de beide predikanten der Herv. Gemeente, in ambtsgewaad gestoken, plechtig voort, met aan hun zijde de beide rechters, de eenigen die te paard zitten." Deze alinea werd gepubliceerd in een vervolgvverhaal in Schilders Nieuwsblad, augustus 1941. Het blijft de vraag in hoeverre het echt zo gebeurd is als hierboven beschreven is.

Naele Aelts, een vrouw van ruim 70 jaar, werd geboren in Wageningen. Later verhuisde ze naar Harderwijk, waar ze op het laatst woonde in een van de houten weduwhuisjes aan de achterzijde van het Fratersklooster. Het klooster stond al een tijd leeg en raakte in verval. In 1594 kregen Schepenen en Raad van Harderwijk het verzoek om het klooster af te staan aan het kwartier van Veluwe. Men wilde daar een vernieuwde Latijnse school stichten. Tijdens de renovatie bleken de weduwhuisjes zo te zijn vervallen dat ze niet behouden konden worden. De weinige bewoonders waren ziek of zwakzinnig; zij moesten verhuizen. Naele kreeg een kamer toegewezen boven de rechtszaal in het raadhuis. Ze weigerde echter. Uiteindelijk werd ze met geweld tussen twee 'rakkers' naar haar nieuwe onderkomen gebracht.

Naele had sinds jaren de naam met toverijen om te gaan. Kaartleggen en geesten bezweren waren haar dagelijkse bezigheid. Men vertelde dat ze met 'de helm' geboren was en al in haar jeugd voorspelling kon doen aangaande iemands dood of ongeluk. De schepenen lieten haar gangen in het geheim nagaan en ontvingen van de bespieders uitvoerige rapporten met opsommingen van allerlei wanbedrijven die de toveres op haar geweten had. Meermalen werd ze op de markt ontboden als de Raad de vierschaar spande (Rechtspreken. Onder de vierschaar verstond men de vier schepenbanken, waarmede men de rechtbank afzette). Dan stond ze met opgeheven hoofd voor de rechters en wist ze de beschuldigingen stuk voor stuk uiteen te rafelen. Het gevolg was steeds vrijspraak. Ze werd in de gaten gehouden en belet andermans huis binnen te gaan.

PROCES

Naele werd in februari 1594 door Joost Toenisz beschuldigd van het betoveren van zijn vrouw. Beiden werden gevangen gezet, maar Toenisz ging uiteindelijk vrij uit. Na het verhoren van Naele besloot het bestuur de straf toe te passen die in die dagen op toverij stond, namelijk de brandstapel. Dit vonnis werd op 2 juli op het raadhuis afgekondigd. In het proces-verbaal staan al haar bekentenissen opgeschreven. Ze had Jan Brants betoverd met een kop bier, waarin zij wittebrood gekruimeld had, met de woorden: "Daarmee betover ik u". Dit deed zij uit wraak, omdat hij haar de vijf daalders niet had terug gegeven, die haar toekwamen uit de erfenis van Fie Renden, haar moei. Later had zij Pouwels Dircxs dochtertje betoverd te Arnhem. Een koek met peperkoren had ze haar gegeven en gezegd "Annaken, daarmee betover ik u". Ze bekende een verbond met twee duivels te hebben aangegaan, zelfs gemeenschap te hebben gehad met hen. Op haar rug, tussen de schouderbladen, zou het ingebrande teken staan van hun samenzijn.

Op 3 juli kwam scherprechter mr. Claes uit Kampen nog naar haar cel om te vragen of ze berouw had, dan wilde de regering haar de vrijheid schenken. Ze weigerde opnieuw.

Om half vier werd ze uit de gevangenis gehaald en trok de stoet naar de Galgenberg (bij de Watertoren). De vrouw bekende de beschuldigingen met een fier "ja, ik". Ze werd vervolgens eerst gewurgd en daarna verbrand.

GEDAANTE VAN EEN KAT

Mensen geloofden tot in de 19^e eeuw dat tovenaars en heksen de gedaante van een dier aan konden nemen. T. Hooiberg vertelt in 'De geschiedenis van een ruim tachtigjarig leven' het verhaal van zijn vader. Deze liep rond 1800

op de markt in Harderwijk. Daar bevond zich volgens het verhaal een put met een borstwering. 's Nachts kwamen daar de Harderwijkse heksen in de gedaante van zwarte katten, hun sabbat vieren. Zijn vader, 'anders volstrekt niet dom', geloofde dit om de volgende reden. Hij wandelde daar met zijn broer een keer in de nacht; het krioelde van de katten op de borstwering. Beiden sloegen naar de katten en de broer raakte er een zo dat ze mank wegliep. De volgende dag ging de vader naar Teun den Broeklapper om te vragen of zijn buis al hersteld was. Die antwoordde: "Och Kees, 't is nog niet klaar; vannacht is mien wief in 't donker naor beneden naor het huuske willen gaon en van de trap gevallen. Ze heeft, geloof ik, heur arm gebroken." Voor Hooibergs vader was het duidelijk dat de getroffen zwarte kat en de vrouw van de broekenlapper één en dezelfde waren.

TOVERKOL IN DE VISSERSBUURT

In september 1850 vond een incident plaats in de Vissersbuurt, waaruit blijkt dat het geloof in het bestaan van 'heksen en toverkollen' toen ook nog bestond. In de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 12 september 1950 wordt bericht dat men elkaar sinds geruime tijd vertelt dat een toverkool in de gedaante van een konijn rondzwerft. Dat daardoor vee al betoverd is en kinderen ziek geworden zijn. Op een avond loopt de oude weduwe P. langs een groep mensen. Al gauw klinkt de roep "dat is de Tooverkol, die zich in het konijn verandert!" Een grote menigte mensen stort zich op de onthutste weduwe; ze wordt geslagen en geschopt en valt bewusteloos op de grond. Als enige militairen haar niet gered hadden, had het slecht afgelopen met haar.

VERKLARING

Er zijn in de loop van de tijd verklaringen gezocht voor de massale heksenvervolgingen. Destijds vonden er allerlei gebeurtenissen plaats waarvoor geen verklaring was. Het was slecht weer in Europa, oogsten mislukten en duizenden mensen stierven door de pest. Dit leidde tot het geloof in heksen: mannen en vrouwen met magische krachten die al de rampen veroorzaakten. De Reformatie en de daarop volgende religieuze conflicten in Europa gaven de heksenvervolgingen een nieuwe impuls. Zowel in katholieke als

in protestantse gebieden streefde men naar een zo zuiver mogelijk geloof.

Steije Hofhuis promoveerde op de Europese heksenverbrandingen. Hij ziet interessante parallellen met hedendaagse complottheorieën en noemt het een cultureel virus dat zich verspreidde. "Dat zie je nu ook met complottheorieën: rare weersomstandigheden, economische spanningen, corona, dat mensen gevoeliger worden en denken: hier zit een groter plan achter." Overtuigd van een complot zien mensen overal een bevestiging, denkt de wetenschapper.

Frans Francken II,
Heksenkeuken, 1610,
Kunsthistorisches
Museum Wenen

BRONNEN

- Tilburg University, Lucepedia, Digitale theologische encyclopedie.
- Historisch Jaarboek Harderwijk 1992. Jaaruitgave van de oudheidkundige vereniging Herderewich, Harderwijk, 1992.
- 'Kwade mensen. Toverij in Nederland', onder redactie van Willem de Blécourt en Marijke Gijs-wijt-Hofstra. Volkskundig Bulletin nr. 12, Amsterdam, 1986.
- Streekarchivaat NWV 5001, Stadsbestuur Harderwijk (1190) 1231 - 1813.
- Kroniek Harderwijk 1231-1931.
- Mr. Jacobus Scheltema, Geschiedenis der Heksenprocessen, eene bijdrage tot den roem des vaderlands, Haarlem, 1828.
- T. Hooiberg Sr., De geschiedenis van een ruim tachtigjarig leven, uit herinneringen samengesteld, Epe, 1893.
- Bekentenissen eener heks. In: Driemaandelijksche Bladen, 13^e jaargang, Nedersaksisch Inst. Groningen, 1913.
- "Wereld bij kaarslicht". In: Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 12 september 1950.
- Drs. J. E. Toussaint Raven, Heksenvervolging, Fibulareeks 23, Bussum, 1972.
- Wouter van Dijk, <http://www.hereditasnexus.com/voortuitgang-in-de-geschiedenis/#more-471>.
- Hofhuis, Steije, Qualitative Darwinism: An evolutionary history of witch-hunting, 2022, Utrecht University Repository.

tekst Jan Ruijne

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij maakt deel uit van de redactie van het Vittepraetje.

Studenten hebben veel botters van de ondergang gered

Herinneringen aan zomertochten met de HK22, 1957-1962

Als botters konden praten, als ze de avonturen konden doorvertellen die bovendecks en onderdecks hebben plaatsgevonden, dat zou boekenkasten vol verhalen opleveren. Eén van die botters die bol staat van de verhalen is de HK22. Ja, inderdaad het parade-paardje van de Harderwijkse botterstichting. In juni ging dit schip na drie jaar restauratiewerk weer te water. De eerste Harderwijker botter die door Harderwijker vrijwilligers van kiel tot gangboord is vernieuwd.

Het is deze botter die eind jaren vijftig door acht Leidse studenten werd gekocht. Harmen Petersen, Harderwijker visser in hart en nieren, was oud, de botter werd niet meer gebruikt en in een opwelling verkocht hij het schip voor een habbekrats aan het Leidse stel. Wat deze transactie zo uniek maakt is dat de studenten van toen zestig jaar later hun avonturen aan het papier hebben toevertrouwd. Vier van de acht studenten hebben het verhaal samengesteld en komen daarbij tot een verrassende conclusie: zonder studenten zoals zij was een groot deel van de nu nog varende bottervloot verloren gegaan. Hieronder een bloemlezing van hun in 2012 opgetekende verhaal, dat in het bezit is van de redactie van het Vittepraetje.¹

ACHT STUDENTEN

Het zijn vier oude mannen die in 2012 elkaars herinneringen aanvullen en corrigeren. Doede van den Steenhoven, Dick Jaeger, Dolph van der Scheer en Peter Paul

Drie van de acht 'botterikken' liggen lui op de voorplecht van de HK22. Ongedateerd, circa 1960

Een vrijwilliger beitelt geconcentreerd aan het houtwerk

van Lelyveld blikken terug op hun studentenleven en hun tochten met een Harderwijkse botter. "Die botter vaart na 114 jaar nog steeds, al zal er weinig van het oorspronkelijke eikenhout uit 1898 stammen," zo schrijft Van Lelyveld. "Zij is eind tachtiger jaren door een groep enthousiaste mannen met de VUT en de eigenaar in vijf jaar tijd gerestaureerd. Dat is mede mogelijk geworden door ons gezwoeg en onderhoud indertijd."

Van Lelyveld is de hoofdauteur van het verhaal. Hij herinnert zich nog goed hoe het begon. "Het beslissende beeld is, dat ik najaar 1956 bij het bureautje van mijn moeder stond, die aan haar financiën zat te werken. Ik vroeg haar om 150 gulden. Dat was in die tijd een maandgeld waarvan ik met enige moeite kon studeren. Ze aarzelde even en zei toen: 'nou dat moet je dan maar doen'"

De studenten reizen op een namiddag naar Harderwijk en inspecteren de botter. Van der Scheer schrijft over dat bezoek. "Wij vroegen de havenmeester waar een botter te koop ligt. Hij verwijst ons naar de HK 22, die we van top tot teen onderzoeken. Er mankeerde wel wat aan, we waren er zeker twee uur zoet mee. De eigenaar was ingeseind door de havenmeester: 'er zijn kopers op je boot'. Op zijn fietsje was hij naar de haven gegaan, hij stond daar zo'n 25 meter van de kadewal, waar zijn botter lag, toe te kijken." Vervolgens gaan de studenten naar het huis van de oude Petersen om te onderhandelen. "Wij vertelden alles maar dan ook alles van wat we van zijn boot vonden, zowel negatief als positief. En dat we acht vrienden waren en 800 gulden konden betalen (honderd de man). Zijn antwoord was: 'geef dat geld maar, neem die boot mee en ik wil jullie nooit meer zien.' Toen we de HK22 veertien dagen later ophaalden zei zijn zoon: 'ik begrijp er niets van: enkele weken voor jullie langskwamen deden mensen een bod van 2.300 gulden. Waarop mijn vader zei: 'dan steek ik hem zelf wel lek.. en jullie krijgen hem voor 800 gulden mee!''". Zoon Petersen kon het duidelijk niet bevatten.

"De spanten waren zo rot, dat je er met een zakmes in kon prikken. In het midden van de kajuit stond een ouderwets kolenkacheltje- een mooi antiek exemplaar. Dick zegt tegen Dolph: 'wat zullen we hier mee doen?' Daarna smeten wij het exemplaar in het water. Wat wel is overgebleven is de oude oorspronkelijke petroleumlamp. Deze staat nu in de kamer van Dolph van der Scheer in Den Haag. Ook heeft hij een mooi nagebouwd groot, houten model van de botter."²

De acht studenten voeren met de HK22 het IJsselmeer op en ramden op hun eerste trip pardoos de havendam

DE VRIENDEN VAN HET BOTTERMUSEUM

De vuurdoop van de HK22 in juni van dit jaar was ook het startsein voor de oprichting van een nieuwe club, de 'Vrienden van het Bottermuseum'. Het initiatief voor de oprichting van een vriendenclub is een eerbetoon aan 'walschipper' Karel Blokhuis. Hij werkte mee aan de restauratie van de HK22 maar mocht de vuurdoop niet meer meemaken, hij stierf eind 2021. Op zijn graf prijkt een gravure van de botter waar hij met veel inzet aan werkte. Zijn zoon Peter was aanwezig bij de tewaterlating op 10 juni. Samen met bestuursleden van de botterstichting nam hij het initiatief tot de oprichting van de vriendenclub. Peter Blokhuis speelde de redactie van het Vittepraetje de tekst toe van de oud-studenten.

Het zoontje van Peter Blokhuis mag van de burgemeester op de rode knop drukken, de officiële handeling waarmee de gerestaureerde HK22 op 10 juni te water is gelaten

in Muiden. Van Lelyveld geeft toe dat het stom was. "Want wie vaart er nu tegen de onder water liggende strekdam van de haven van Muiden, waar op het eind een opstand is met groen licht? Ik herinner me dat ik door geschreeuw wakker werd; er werd geroepen 'roer om!'. Maar het was al te laat. Aan bakboord zat een stevig gat. We werden de volgende morgen op een

HISTORIE HK22 IN VOGELVLUCHT

De nu gerestaureerde HK22 is in 1889 in Monnickendam gebouwd bij de werf van De Haas. Aanvankelijk werd ermee gevist onder visserijnummer MK131. Op enig moment heeft Harderwijker Harmen Petersen de botter gekocht, we weten niet precies wanneer. Hij heeft er tot circa 1958 mee gevaren. Hij verkocht het schip aan Leidse studenten die er vijf, zes jaar mee hebben gevaren, waarna de botter aan een Spakenburger werd verkocht. De HK22 maakte vervolgens deel uit van Bob's rondvaartvloot. Dat duurde tot 1987. Het schip werd toen bij Wanneperveen aan land gezet en aan zijn lot overgelaten. Het schip verpieterde daar.

Ene Piet Muilwijk zag toekomst in wat op dat moment weinig meer dan een wrak was. Zes jaar lang werd in een groenteloods in Emmen aan de restauratie besteed. In 1994 ging de botter weer als nieuw te water. Enkele jaren geleden werd de botter aangekocht door de Harderwijker botterstichting. Dat was op het moment dat de botter, opnieuw, toe was aan weer een grote opknapping. Eigenlijk geldt dit voor alle bidders: na ongeveer een kwart eeuw is zo'n houten schip toe aan een grondige revisie.

grintstrandje naast het Muiderslot aan de grond gezet." Vervolgens kochten de studenten bij de plaatselijke slager een flink stuk spek, douwden dat in het gat en doordat het spek het water opzooog trok het gat dicht. Aan de buitenkant werden twee planken gespijkerd en de botter kon zijn reis vervolgen.

HULP UIT AMERIKA

"Hoe we het verdere onderhoud bekostigden is me een raadsel, maar in elk geval lagen we vaak onder de botter op de werf in Monnickendam en Spakenburg, van de beroemde Gebroeders Nuboer, te breuwen of te teren. In 1957 was men bezig de dijk om de Flevopolder te sluiten. Het gezicht van zo'n 15 tot 20 in flottielje varende bidders uit Elburg op een vroege zomermorgen, die, net als wij, door dit gat voeren zal ik nooit vergeten. Er ligt nu een snelweg."

Bij het onderhoud van de HK22 speelde een Amerikaanse professor een sleutelrol. Deze Roy M.Z. Moskovitz (1907-1997) kwam sinds 1950 elk jaar naar Nederland, waar hij een boot huurde. Vanaf 1957 of 1958 was dat

de HK22. Hij huurde het schip altijd voor minimaal een maand. Moskovitz was ongetrouwd en huurde een kamer in een Delfts studentenhuis. Thuis, in New York, had hij een groot huis. Daar vonden veel Nederlandse studenten een tijdelijk thuis. Het is deze grote groep studenten, die zowel in Nederland als New York verbleven, die in wisselende samenstelling de bemanning van de HK22 vormde. Van Lelyveld: "hij was onze hoofdsponsor al zou hij gruwen van die term."

Roy was veel ouder dan zijn bemanningsleden. Hij was de vijftig al gepasseerd en fungeerde als mentor voor de studenten. Van Lelyveld omschrijft de bootreizen als een open universiteit waarbij Moskovitz zijn kennis overdroeg, maar altijd in een ontspannen sfeertje. "Inderdaad, bidders waren er voor ons zomerplezier en Roy wist van het goede leven. In de haven van Enkhuizen ging 's avonds altijd een lijntje met een worm overboord en kwam er voor de lunch de volgende dag gestooftde paling op de bun met witte bourgogne aligote."

Het scheepsmodel dat sinds kort in het bezit is van de botterstichting

Van Lelyveld heeft ook een verklaring waarom de Amerikaan de rol van mentor kon vervullen. "Een feit blijft dat we een generatie van oorlogskinderen waren, met veel afwezige vaders door dood -of door verzet lange tijd afwezig- en na de oorlog door hard werken om Nederland op te bouwen. Of Roy die leemte opvulde laat ik nu maar in het midden. In ieder geval wist hij ons het goede leven voor te leven als mentor."

Peter Paul kan zich een mooie reis, dwars door Nederland, herinneren met de HK22, helemaal naar Veere. Daar woonde een petekind van Moskovitz. Op de terugweg ging er iets mis. Het schip raakte tijdens een

Hier is goed te zien dat de kiel van de botter vernieuwd moet worden

riviertocht de kop van een krib. De HK liep niet vast, hobbelde over het grint heen, maar raakte beschadigd, zonder dat de bemanning het door had. Het schip werd na de reis achtergelaten in de haven van Durgerdam waar het, langzaam maar zeker, steeds meer water begon te maken. "Het moet op een vrijdag begin november 1958 zijn geweest dat ik met een aantal roeiers van de ploeg, die ik coachte, naar Volendam ben gereisd en de schrik van mijn leven kreeg. De HK22 leek ten dode opgeschreven. Nog een hoog deel van het vooronder was droog. Maar de rest van het schip lag onder water, overdekt met vettig havenslib." Een zandschipper bood hulp: de botter werd gelicht en de schipper kreeg als dank een fles jenever. Met kunst- en vliegwerk wisten de studenten Den Helder te bereiken. Daar werd de boot die winter opgekalefaterd.

BOTTERKAMPEN

De studenten verhalen ook over het fenomeen botterkampen. "Wie haalt het nu in zijn hoofd om met oude, slecht onderhouden bidders, want het waren werkschepen uit een voorbije tijd, met jongens van 15-17 jaar botterkampen te gaan organiseren? Een blok van de fok dat losschiet en je hebt een hersenschudding of een gebroken pols om maar wat te noemen. Verzekeringen, zwemvesten, verplichte medicijndozen, vuurpijlen, betrouwbare motoren, een klein vaarbewijs: waar heb je het over? Met de naïeve arrogantie eigen aan de jeugd, deden we dat toch van 1958 tot 1962 of '63. Maar ook, om het maar in de stijl van de vissers te zeggen: er rustte een zegen op die NCSV kampen. (...) Een hele generatie jongeren

leerde de botter kennen en een heel aantal verloor er zijn hart aan en kocht of huurde vroeger of later een botter."

Van Lelyveld schrijft: "Met zeer weinig overdrijving ben ik overtuigd geraakt, dat onze generatie studenten een beslissende rol heeft gespeeld in het behoud van deze unieke vissersschepen van de Zuiderzee, die door de Afsluitdijk in 1932 een zoet IJsselmeer was geworden zonder getijdenwerking. Die bevoegenheid en liefde voor bidders moet de oude Petersen hebben aangevoeld. Hier waren weliswaar arrogante snotapen aan het woord over wat er mankeerde aan zijn schip. Maar ze wisten waar ze over praatten en hadden hart voor zijn schip."

BRONNEN

- 'Botterikken'. Een verslag van vier oud-studenten aan hun zomertochten met de HK22, 2012, hoofdauteur: Peter Paul van Lelyveld

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ Het verhaal 'Botterikken' is in het bezit van de Harderwijkse botterstichting. Het epistel telt 6.000 woorden en is nooit uitgegeven.
- ² Het scheepsmodel en de oorspronkelijke petroleumlamp, die de studenten in 1957 op de HK22 aantroffen, waren tot voor kort in bezit van Dolph van der Scheer, destijds mede-eigenaar van de botter. Beide objecten zijn onlangs overgedragen aan de botterstichting.

In de 15^e-eeuwse kapel van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis aan de Westsingel te Amersfoort bevindt zich een zerk gemetseld in de vloer. In de grijs-zwarte steen is een wapen uitgehakt, waaronder staat: Aernt van Zevender, obiit die 28 octobr[is] 1628. Eind 2017 begint onze zoektocht naar deze Aernt. Wie is hij en waarom bevindt zijn zerk zich in deze kapel?

Grafmysterie opgelost

Tijdens een restauratie in 1926 komt de zerk tevoorschijn in het zand onder de vloer van de kapel. Er wordt geen melding gemaakt van de vondst van een skelet of een kist. Na de restauratie wordt de zerk tegen een wand geplaatst. In 1928 stelt Willem Croockewit, conservator van Museum Flehite, in het tijdschrift 'De Nederlandsche Leeuw' een vraag over de (heraldisch) linkerzijde van het wapen. Hij krijgt daarop geen antwoord. De zerk wordt in 1983 toegeschreven aan een - niet genoemd - 'adellijk persoon'. Tijdens een volgende restauratie van de kapel, in 1986, wordt de steen geplaatst op de huidige plek: vóór in de kapel, gemetseld in de vloer. Nog steeds is dan niet bekend wie Aernt van Zevender is.

Grafzerk (1628) van Aernt van Zevender in de kapel (foto Louk Lapikas)

VERSCHILLENDE GESLACHTEN VAN ZEVENDER

Ons onderzoek in de genealogische literatuur naar een mogelijke verwantschap van Aernt van Zevender met een adellijk geslacht Van Zevender en een geslacht Hey van Zevender, leverde niets op. Maar in andere bronnen vinden we vier opeenvolgende generaties Van Zevender in 17^e-eeuws Amersfoort. De reeks begint met Henrick van Sevender die in 1613 regent is van het St. Pieters Gasthuis

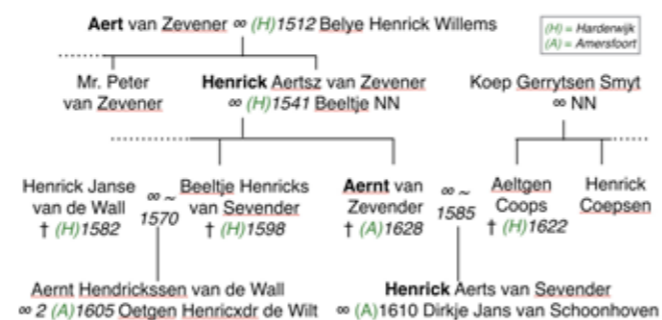
tekst Anneke van de Laar en Louk Lapikas

Anneke van de Laar werkt als beleidsmedewerker bij het St. Pieters en Bloklands Gasthuis en is 'erfgoedonderzoeker'. Louk Lapika is fysicus en genealoog.

(dat in 1804 gefuseerd is met het Bloklands Gasthuis). Bij zijn huwelijk voor de Amersfoortse schepenen neemt hij als getuige Aernt van de Wall mee, die hem 'zijn neef' noemt en Harderwijker blijkt te zijn.

VAN AMERSFOORT NAAR HARDERWIJK

In de archieven van Harderwijk ontdekken we dat neef Aernt de zoon is van Henrick Janse van de Wall en diens vrouw Beeltje Henricks van Sevender. Beeltje blijkt een zuster van de in 1628 overleden Aernt van Zevender te zijn (zie het schema). Hun ouders waren bekende Harderwijkers. Vader Henrick Aertsz van Zevener was onder andere burgemeester en herbergier in de 'Hollandsche Tuyn' en zijn vrouw Beeltje waardin aldaar. In 1598 verklaart moeder Beeltje als weduwe voor de schepenen van Harderwijk dat ze 'door hoge ouderdom haar goederen niet meer kan administreren' en die daarom aan haar erfgenamen overdraagt. Deze zijn haar zoon Aernt, de kinderen van haar overleden dochter Beeltje (in leven eveneens waardin in de 'Hollandsche Tuyn'), zoon Joachim en dochter Aeltje (beiden niet ogenomen in het schema).

Aernt van Zevender († 1628) en directe verwanten

AERNT VAN SEVENDER: GILDEMEESTER

In Harderwijk speelden leden van het geslacht Van Zevender gedurende meerdere eeuwen een vooraanstaande rol. Sommigen waren lid van het plaatselijke St. Jorisgilde, een broederschap voor onderlinge hulp en bedeling. Leden

kwamen uit de handel en scheepvaart of waren "goede, onbesproken burgers die geen handwerk deden." Uit hun midden kwamen vele stadsbestuurders voort, onder wie Aernt van Zevender. Hij werd in 1569 toegelaten als broeder van het St. Jorisgilde en was tussen 1600 en 1613 viermaal gildemeester. Aernt, die omstreeks 1545-1550 geboren moet zijn, heeft waarschijnlijk de Latijnse school te Harderwijk gevolgd, waar zijn oom Mr. Peter van Zevener zeven jaar lang rector was. Hij trouwt met Aeltgen Coops, dochter van Koep Gerritsen Smyt te Putten. Het huwelijk moet plaatsgevonden hebben vóór 1590, omdat Aernt in dat jaar borg staat voor zijn zwager Henrick Coepsen.

Burgerweeshuis te Harderwijk, 1609 (bron: RKDimages nr. 189469)

AERNT EN AELTGEN: MAATSCHAPPELIJK BETROKKEN

Aernt en Aeltgen bewoonden in 1612 een huis bij de Olde Rosmolen te Harderwijk en waren beiden actief maatschappelijk betrokken. Aernt was onder meer raad van Harderwijk en weesmeester van het Burgerweeshuis. Uit schepenakten van Harderwijk blijkt dat hij voor zieken en stervenden testamenten opschreef en hun erfgenamen bijstond als magescheidsman en borg. De tekst op de Amersfoortse grafzerk -'Inter innocentes sit portio mea domine' (letterlijk vertaald 'Tussen de onnozelen zij mijn aandeel, Heer') duidt op een dienstvaardig karakter. Echtgenote Aeltgen zal als 'weesevrouw' ook taken in het Burgerweeshuis hebben vervuld. In 1592 heeft zij borg gestaan bij de benoeming van een stadsvroedvrouw, die 'ook vrouwen die aan de pest of andere besmettelijke ziekten leden diende te verlossen'. Aeltje wordt op 77-jarige leeftijd op 1 juni 1622 in Harderwijk begraven. Aernt is dan minstens zeventig jaar oud. Daarna komen we hem niet meer tegen in Harderwijkse of Amersfoortse bronnen. Uit de beschikbare akten wordt nergens duidelijk wat het beroep van Aernt was, maar zeker is wel dat hij geregeld werkte in de herberg, visrokerij en wijnkoperij van zijn ouders.

ZOON HENRICK

Voor zover we weten hebben Aernt en Aeltgen één kind gekregen. Zoon Henrick trouwt in 1610 met Dirckje, dochter van de Amersfoortse burgemeester Mr. Johan Jansz

Handtekening van Aernt van Zevender onder een pachtcontract, 1615 (bron: Streekarchief Noordwest Veluwe 5004/277)

van Schoonhoven. In datzelfde jaar trad hij toe tot het St. Jorisgilde te Harderwijk. Een jaar later werd hij burger van de stad Amersfoort. Daar is hij onder meer dijkgraaf en heemraad, regent (1613) en gasthuismeester (1651) van het St. Pieters Gasthuis is geweest.

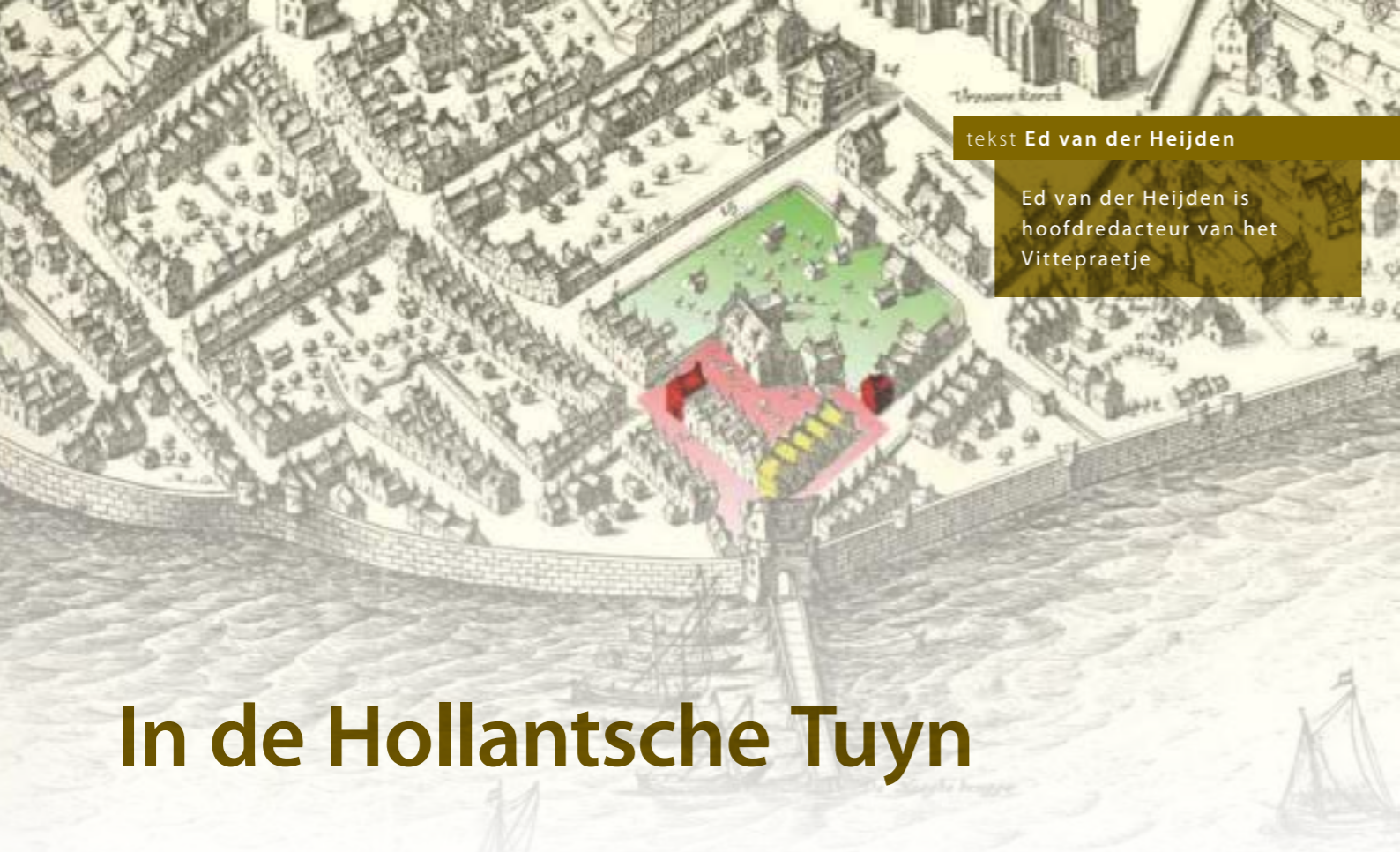

Henrick van Sevender op een regentenbord van het St. Pieters Gasthuis (foto Anneke van de Laar)

TERUG NAAR AMERSFOORT

Het onderzoek heeft veel informatie opgeleverd over Aernt en zijn familie, maar er blijft een aantal vragen onbeantwoord. Waarom bevindt de grafzerk van Aernt zich in de kapel? Heeft Aernt gewoond of gewerkt in het Gasthuis? In ieder geval zal zoon Henrick opdracht hebben gegeven voor de steen met de wapens van zijn ouders. De omgewende gekroonde klimmende leeuw ter rechterzijde, die ook de grafzerk van Aernts zuster Beeltje in de Grote Kerk van Harderwijk siert, is het wapen Van Zevender. De herkomst van de wapenfiguren ter linkerzijde vraagt meer onderzoek.

De identiteit van Aernt van Zevender is hiermee ondubbelzinnig vast komen te staan, bijna vierhonderd jaar nadat zijn zerk in de kapel is geplaatst. Daarmee is hij in woord en beeld deel geworden van de eeuwenoude geschiedenis van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis.

tekst Ed van der Heijden

Ed van der Heijden is
hoofdredacteur van het
Vittepraetje

In de Hollantsche Tuyn

Elders in dit Vittepraetje heeft u een artikel kunnen lezen over de grafzerk van de Harderwijker Aernt van Zevender, die in de kapel van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis in Amersfoort is aangetroffen en geïdentificeerd. In dat artikel wordt gesproken over de herberg 'In de Hollantsche Tuyn' in Harderwijk.

HERBERGENKWARTIER

In de archieven van Harderwijk komt de naam 'In de Hollantsche Tuyn' of 'De Hollant' veelvuldig voor. In 1477 was op de plek waar zich nu het casino in de Bruggestraat bevindt al een herberg met die naam. Die herberg maakte deel uit van een soort herbergenkwartier, dat zich bevond tussen de Bruggestraat, de Vijhestraat en de steeg die nu Schoolsteeg heet, maar destijds de Gasthuissteeg.

Op de uitsnede van de kaart van Nicolaas van Geelkerken uit 1639 is het herbergenkwartier zichtbaar. In het rood ziet u in de Bruggestraat herberg 'In de Hollantsche Tuyn' en in de Vijhestraat op de hoek met de toenmalige Gasthuissteeg de herberg 'Int Hof van Arnhem'. In het gele deel bevond zich de Hogebruggepoortherberg 'De Stad Vreden'. Het groene deel was de tuin van het Heilige Geest Gasthuis. De Hogebruggepoort, met de aanlegsteiger in de Zuiderzee, was in de vroegste tijd van Harderwijk de belangrijkste toegang tot de zee.

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVINGEN

Uit het onderzoek van de vondsten bij de archeologische opgravingen in 2006 is vastgesteld dat op de plaats van de herberg 'In de Hollantsche Tuyn' al in de 12^e en 13^e eeuw, dus al vóór 1231, toen Harderwijk stadsrechten kreeg, een stenen huis heeft gestaan. Mogelijk was dat zelfs de eerste residentie van de graaf van Gelre, die later een nieuw onderkomen liet bouwen: het Blokhuis nabij de Vanghentoren. Het huis is in de 14^e eeuw afgebrand, maar de kelder is opgenomen in de herberg 'De Hollant'. Bij de opgravingen zijn in de kelder twee in pandige beerputten aangetroffen met materiaal, zoals voorraadpotten, -kannen, wijnflessen, glazen drinkbeker, visresten en andere botresten, uit de 16^e en 17^e eeuw. Allemaal attributen die horen bij een herberg, maar ook bij vishandel.

ACTIVITEITEN IN DE HERBERG 'IN DE HOLLANTSCHEN TUYN'

Uit recognitieboeken in het Streekarchivariaat blijkt dat 'In de Hollantsche Tuyn' een belangrijke

Uitsnede van de kaart van Nicolaas van Geelkerken uit 1639 (bron: RAAP-rapportage)

plaats innam binnen Harderwijk.

In de eerste plaats was de waard van de herberg ook de pachter van de visafslag, ook de familieleden van Aernt van Zevender. Die afslag bevond zich ook in het pand. De herberg was dus het centrum van de vishandel in Harderwijk, zeker in de 16^e eeuw. Zo pachtte de herbergier Dirk Willemsen in 1539 de visafslag voor 4 jaren en die pacht werd met een jaar verlengd, omdat de pachter door de oorlog "geen profijt" van zijn pacht had gehad. Burgemeester Johan Groll Peters verklaart op 3 januari 1575 nog eens "dat de visch nergens anders dan tussen de twee Gasthuis-stegen verkocht mag worden.". Er zijn daarom veel transacties beklonken 'In de Hollandsche Tuyn' en natuurlijk ook bedronken. Verder is bekend dat er belangrijke bezoekers op kosten van het stadsbestuur hebben gelogeed, zoals bijvoorbeeld in 1586 en 1589 Adolf van Nieuwenaar, graaf van Meurs, de stadhouder van Gelre in dienst van de Staten Generaal. Ook burgemeesters van andere steden hebben er de nacht doorgebracht. In de archieven worden namen genoemd van Wilhem van Wijnbergen en Wienolt Bengher. Zij hebben een bijdrage geleverd aan de Eed van afzwering aan den Koning van Spanje en trouw aan de Unie, die op 11 oktober 1581 door afgevaardigden van de steden van het kwartier Veluwe, Nijmegen en Utrecht en Overijssel in Harderwijk is getekend.

HET EINDE VAN DE HERBERG 'IN DE HOLLANTSCHEN TUYN'

In 1673 liep de herberg door toedoen van de Franse bezettingstroepen grote brandschade op. Weliswaar werd de herberg weer hersteld, maar de oude allure was verdwenen. Vanaf het midden van de 18^e eeuw hebben de herbergen in de Bruggestraat hun activiteiten beëindigd en veranderden de panden in woonhuizen. Op de plek van 'In de Hollandsche Tuyn', dat bestond uit een huis, een schuur en een erf, hebben o.a. ambtenaren, kooplieden, onderwijzers, broodbakkers gewoond. Ook was er een zondagschool gevestigd.

In het laatste deel van de 20^e eeuw kwamen er weer kroegen in de Bruggestraat. Voordat het casino er is gebouwd werd het pand gebruikt als biljartcentrum.

KELDER MET ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

De archeologische opgravingen in 2006 zijn uitgevoerd voordat het casino in de Brugge-

Archeologische vondsten uit de "Kelder In de Hollandsche Tuyn" (bron: RAAP rapportage)

straat en het appartementengebouw aan de Vijhestraat konden worden gebouwd. In de Schoolstraat is, in de zijmuur van het casino, de ingang van een archeologische kelder, waar resultaten van de opgravingen uit 2006 zichtbaar zijn gemaakt. Deze kelder kennen wij tegenwoordig als de Krijckokelder, genoemd naar het bovenliggende casino. Omdat het casino al een paar jaar niet meer zo heet en de naam verder ook niet verwijst naar de historie van de plaats, zal de naam van de kelder worden gewijzigd in 'Kelder In de Hollantsche Tuyn'.

BRONNEN

- K.Chr. Uittien, Eigendoms- en bewoningsgeschiedenis binnen de veste van Harderwijk, niet gepubliceerd.
- RAAP Archeologisch Adviesbureau, Archeologisch onderzoek Harderwijk, Bruggestraat – Vijhestraat, 2012.
- Gemeente Harderwijk, Kroniek van Harderwijk 1231-1931, 1980.

tekst **Jan Ruijne**

Jan Ruijne is journalist en historicus. Hij maakt deel uit van de redactie van het Vittepraetje.

Pareltjes uit een beerput

Vondsten gedaan tijdens de opgraving aan de Havendam 2020 - 2021

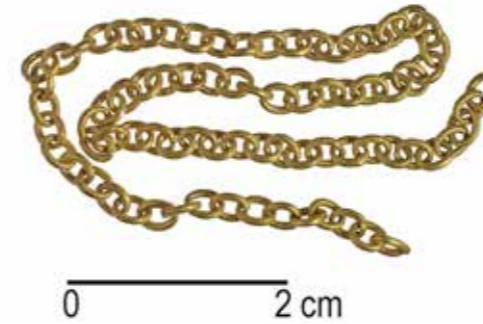
Even om het geheugen op te frissen: de hertog van Gelre gaf in 1519 het bevel om binnen de stadsmuren een dwangburcht te bouwen. De burcht bestond uit een serie verdedigingswerken, zoals een rondeel met daaronder kazematten voor de soldaten. Maar er stond binnen de muren ook een groot woonhuis voor de drost, de man die namens de hertog het gezag uitoefende in Harderwijk. Dit woonhuis wordt ook wel het Nieuwe Blokhuis genoemd. In 1581, werd de burcht afgebroken.

Eén van de belangrijkste vindplaatsen voor de archeologen was een voormalige waterput in het genoemde blokhuis. “De put kwam mogelijk droog te staan en is vervolgens als afvalput gebruikt. Het afval in de beerput is afkomstig uit de keuken van het blokhuis, getuige het vele kookgerei van aardewerk en de rijke variatie aan dierlijk bot in de put. De metaalvondsten zijn ook bijna allemaal als afval in de beerput beland, maar werden niet gebruikt in de keuken. De stukken waren kapot. (...) De metaalvondsten uit de beerput bevestigen de rijke status van de gebruikers van de put.”¹

GOUDEN KETTING

“De meest bijzondere vondst is die van een gouden ketting, bestaande uit 75 schakels met een totale lengte van 19 cm. De ronde schakels zijn één voor één aan elkaar gezet en vervolgens zijn de uiteinden van de schakels met goud dicht gesoldeerd. De uiteinden van de ketting zijn

Foto links: Dorien te Kieftte was tijdens en na de opgraving de eindverantwoordelijk archeoloog. Hier laat ze trots de uilenbeker zien. (FOTO: Jan Ruijne)

De gouden ketting die is gevonden. Het is zeer waarschijnlijk een deel van een veel langere ketting.

open gelaten of open geknipt. Zeer waarschijnlijk is het onderdeel geweest van een veel langere ketting. De schakels zijn om en om verschillend geribbeld. De schakels zijn van getrokken gouddraad gemaakt, bij de één zijn ze over de volle lengte geribbeld en bij de andere zijn ze ook nog eens getordeerd.”²

POMMANDER

“Zeer waarschijnlijk heeft aan de oorspronkelijke ketting een rijk versierde pommander gezeten. Een pommander is een ronde bol gevuld met amber. Amber is vette, meestal grijze stof, afkomstig uit de darm van een potvis en werd gebruikt als reukwerk en specerij. Een ander woord voor pommander is ‘ruyker’. Op meerdere zestiende- en zeventiende-eeuwse schildere-

rijen zijn welgestelde dames geportretteerd die om de middel een ketting dragen waaraan een pommander hangt. Het betreft veelal kostbare gouden of zilveren juwelen, voorzien van diamanten en robijnen. Omtrent de functie van de pommander hoeft geen enkel misverstand te bestaan met de toenmalige toestanden op hygienisch en sanitair gebied. De gouden ketting is een kostbaar juweel geweest dat zeker aan een belangrijk en rijk persoon heeft toebehoord.”³

PELGRIMSINSIGNE

“In toenemende mate worden bij archeologisch onderzoek, dankzij het gebruik van de metaaldetector, in de historische binnensteden zogenaamde (pelgrims)insignes gevonden. Deze in

Het pelgrimsinsigne in de vorm van een handschoen.

een mal gegoten en van een goedkope tin-loodlegering gemaakte insignes werden in grote hoeveelheden verkocht in pelgrimsplaatsen als herinnering aan, of bewijs van, het bezoek aan dergelijke plaatsen. Bedevaarten namen na 1200 een grote vlucht en vooral in de veertiende en vijftiende eeuw werden de insignes massaal geproduceerd. De belangrijkste pelgrimsplaatsen waren Jeruzalem, Rome en Santiago de Compostella, maar verspreid over Europa waren er talrijke steden die pelgrims aantrokken met een beeld of een relik waaraan een heilzame werking werd toegeschreven. Een pelgrimsinsigne was een simpele verbeelding van het betreffende heilige voorwerp, dat kon worden opgespeld of vast worden genaaid op een hoed, mantel of ransel, waardoor de drager als pelgrim herken-

Een voorbeeld van een vrouw die een pommander draagt. Amber was kostbaar, het waren alleen rijke vrouwen die zich een dergelijk voorwerp konden veroorloven. Schilderij van Pieter Pourbus (1523 – 1584)

Resten van een stadspoort, tientallen meters middeleeuwse stadsmuur en de fundamenten van de roemruchte dwangburcht van de hertog van Gelre. Dat waren enkele van de hoogtepunten van de archeologische opgraving in 2020 en 2021 op de kop van de Havendam. Op de plaats waar ooit het café-restaurant IJsselmeer stond. Maar over de voorwerpen die toen uit de grond zijn gehaald was tot dusver weinig bekend. De archeologen hadden tijd nodig om de vondsten te bestuderen en te interpreteren. Deze zomer werd het lijvige eindrapport van archeologisch bureau RAAP afgerond. In dit artikel laten we enkele van de gevonden voorwerpen zien. En vertellen we iets over gebruik en (historische) waarde van die voorwerpen.

baar was. Bovendien zou het een beschermende werking hebben. (...) Ook tijdens dit onderzoek is een pelgrimsinsigne aangetroffen. Het betreft een tinnen profaan insigne van 2,5 cm groot. Het is een handschoen met holle boord. Het insigne kan ook als fluitje gebruikt worden, omdat er in de boord een uitsparing zit. De insigne kan in de periode 1375-1425 worden gedateerd.”⁴

PASGLAS

Tot slot zijn in de beerput 63 scherven van stangglas gevonden. “Stangglazen of pasglazen zijn nog altijd zeer bijzonder. Twee decennia geleden werd er in de archeologische literatuur nauwelijks melding van gemaakt. Door enerzijds een fysieke afwezigheid in het vondstmateriaal en juist door hun aanwezigheid op zeventiende-eeuwse schilderijen hadden ze een magisch karakter. Tegenwoordig wordt er vaker melding van pasglazen gemaakt, maar ze zijn nog altijd betrekkelijk zeldzaam. (...) Met dit type glas werden drinkspelletjes gedaan. Gevuld met bier ging het glas rond en de drinker moest de ruimte tussen twee passen in één keer leeg drinken. Lukte hem dit niet, dan moest hij doordrinken tot de volgende pas. Oefening baart kunst, maar ontbeer dit, dronkenschap ligt op de loer. Het glas, of de glazen, uit Harderwijk-Strandboulevard geven aan dat ook op de burcht het drinkspelen of het beklinken van overeenkomsten, een belangrijke rol speelden. Het pasglas uit de beerput van de dwangburcht was, zoals bij de vroegere exemplaren gebruikelijk, van (donker)-groen glas.”⁵ Het RAAP-rapport bevat veel meer interessante informatie over de opgraving. Dit artikel doet geen recht aan de rijkdom aan historische gegevens die het rapport bevat. De volledige titel luidt: ‘Geboeid door het Harderwijkse verleden. Laatmiddeleeuwse bewoning, stadsversterkingen en een zestiende-eeuwse dwangburcht aan de Strandboulevard te Harderwijk.’ (RAAP-rapport 5407, 289 pagina’s).

Een voorbeeld van een zogeheten pasglas. De afbeelding laat niet de scherven zien die in Harderwijk zijn gevonden. Dit exemplaar is in Kampen gevonden.

UILENBEKER

Uilenbekers zijn drinkbekers in de vorm van een uil. Ze waren in de zestiende en zeventiende eeuw populair in de Nederlanden en verschillende Duitstalige gebieden. Bewaarde exemplaren zijn echter zeldzaam. “Wat alle bekere gemeen hebben is dat het zonder twijfel topstukken in het pronkkabinet van hun eigenaars waren. (...) De bekere werden waarschijnlijk cadeau gegeven bijvoorbeeld als huwelijksgift of als trofee bij schutterswedstrijden. Maar net als het overige schertsdrinkgerei hebben de bekere een dubbele betekenis. Op sommige zilveren uilenbekere zijn duidelijke verwijzingen naar overdadig drankgebruik aanwezig. (...) De uil van de uilenbeker staat waarschijnlijk niet symbool voor wijsheid, zoals in Griekse tijden, maar voor het negatieve van de nacht: mateloosheid en drankzucht. Misschien werd het braken na overmatig drankgebruik wel geassocieerd met de braakballen van de uil. Het Harderwijkse exemplaar betreft alleen de deksel van een uilenbeker. In het Harderwijkse geval ontbreekt het lichaam van de uil, maar is de deksel nagenoeg compleet. Mogelijk is de vorm van de deksel met een opvallende brede rand een verwijzing naar een hoofddekse van de geestelijkheid of een andere beroepsgroep. Door de aanwezigheid daarvan is het uiterlijk van de Harderwijkse beker ook meteen anders dan alle andere uilenbekere.”⁶ Op de achterpagina ziet u nog meer details van de uilenbeker.

Alle getoonde foto's zijn, mits anders vermeld, genomen door RAAP-medewerkers.

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

- ¹ RAAP-rapport, pag. 96
- ² Idem, pag. 96/97
- ³ Idem, pag. 97
- ⁴ Idem, pag. 104
- ⁵ Idem, pag. 90/91
- ⁶ Idem, pag. 87-89

Collecties, verhalen en musea vertellen samen het

VERHAAL VAN GELDERLAND

Verhaal van Gelderland nu ook online!

Vorig jaar verscheen de boekenreeks 'Verhaal van Gelderland' onder redactie van Dolly Verhoeven bij uitgeverij Boom. Nu is de website verhaalvangelderland.nl online. Op deze website vertellen collecties, verhalen en musea samen het Verhaal van Gelderland.

De bezoeker ontdekt de geschiedenis van onze provincie in 49 hoofdverhalen door het kiezen van een thema in combinatie met een tijdvak. De 7 tijdvakken – zoals prehistorie, vroege middeleeuwen en 20^e eeuw tot heden – zijn onderverdeeld in steeds dezelfde 7 thema's:

Tijdperken

Prehistorie
Romeinse tijd
Vroege middeleeuwen
Graafschap en Hertogdom
Nederlands gewest
19^e eeuw
20^e eeuw tot heden

Thema's

Land & Water
Zingeving & Levensbeschouwing
Taal, Kunst & Cultuur
Kennis & Vernieuwing
Sociale (on)gelijkheid
Politiek & Samenleving
Economie & Uitwisseling

Bij vrijwel elk verhaal is een bijpassend museum te vinden, vaak zelfs meerdere, soms een podcast-aflevering en altijd een selectie van collectievoorwerpen uit Collectie Gelderland en bijpassende verhalen van mijn Gelderland. Alle 49 verhalen kennen de vierdelige provinciegeschiedenis Verhaal van Gelderland als bron. De boekenreeks is rijk geïllustreerd, veel van deze beelden zijn ook terug te vinden op de website.

Verhaal van Gelderland wordt mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland en is een initiatief van Erfgoed Gelderland, een coöperatie van meer dan 240 Gelderse erfgoedorganisaties. De website is te vinden onder de naam <https://verhaalvangelderland.nl>

tekst **Govert van der Boom**

Govert van der Boom is lid van Herderewich en oud-voorlichter van de gemeente Harderwijk

Herderewich actief in de Commissie Straatnaamgeving

Sinds begin dit jaar bekleed ik de zetel namens Herderewich in de gemeentelijke Commissie Naamgeving. Doel van deze kwaliteitszetel is het onder de aandacht brengen en houden van Harderwijkse en Hierdense historische namen en begrippen. En toezicht houden op de juistheid ervan. In de commissie zitten verder medewerkers van afdelingen Verkeer en Geo-informatie, de hulpverleningsdiensten, en het burgerlid Evert van der Meer, ook actief in Bottermuseum Harderwijk.

Het historisch besef zit overigens diep in de genen van deze commissie. Dat was zonder meer de grote verdienste van mijn voorganger Niek de Jong, die onze vereniging 37 jaar vertegenwoordigde. Zo zijn onlangs alle straten en grachten in de nieuwste fase van het Waterfront vernoemd naar de bijnamen(!) van oud-vissers en krijgen de straten in het nieuwe gedeelte van Harderweide (Drielanden) namen die herinneren aan oude Hierdense agrarische werktuigen en begrippen. Enkele voorbeelden: Hooibargdreef, Karnedreef, Hooigaveldreef, Hildedreef, Kaarradreef en Kieppeloodreef.

Voor een toekomstig woonbuurtje langs de Groene Zoomweg op het terrein van het huidige Sight Landscaping stelt de commissie de naam Broodakkerbrink voor. Alle woonbuurtjes langs de Groene Zoomweg heten brink, zoals de Harderwiekerbrink, Horlosebrink en Tuindersbrink. Waar de naam Broodakker naar verwijst? Dat is nu precies hoe we middels straatnamen stukjes plaatselijke geschiedenis tot leven kunnen wekken. De Broodakker is een oude veldnaam. Deze akker lag aan de Harderwijkerweg op de oorspronkelijke grens tussen Harderwijk en Ermelo.

HELP ZOEKEN NAAR OUDE WEGNAMEN IN HIERDEN

We zijn in de Commissie Naamgeving op zoek naar oude straatnamen van enkele wegen en paden in Hierden. Het gaat om wegen die nu nog geen officieel vastgelegde straatnaam hebben. We vermoeden dat deze wegen in het volksleven wél een naam hebben of hadden. We zouden

het mooi vinden om die aloude (volks)naam officieel vast te leggen in de analen. Los daarvan is het natuurlijk uit praktische overwegingen handig dat elke weg voorzien is van een straatnaambordje.

OM WAT VOOR SOORT WEGEN GAAT HET?

In Hierden zijn veel wegen in particulier beheer. Ze zijn wel openbaar toegankelijk. Meestal gaat het om onverharde wegen die toegang bieden tot landbouwpercelen. Of oude klompenpaden tussen de landerijen door. Al is de gemeente daar geen wegbeheerder, zij is wel bevoegd om straatnamen vast te stellen. Verschillende particuliere wegen hebben al een vastgestelde naam. Denk aan de Polenweg, de Potweg en de Brassersweg. Maar voor andere wegen zijn we nog op zoek naar de juiste naam. Het gaat om zijwegen van de Mheenbroekweg, de Waterweg, de Varenweg en de Hoge Varenweg en om paden tussen de Waterweg en de Ooster Mheenweg (langs de Hierdense Beek), tussen de Vlierburgweg en de Glindweg en het pad tussen Dorps huisweg en Zuiderzeestraatweg.

Ik hoop dat leden van Herderewich ons kunnen helpen. Op onze website herderewich.nl staan foto's van de desbetreffende wegen en paden. Een voorbeeld ziet u hierboven. U kunt met mij contact opnemen via govert@caiway.nl.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

<p>Wim Buitenhuis</p>	<p>BRANDT MAKELAARS Aankoop & verkoop Verkeersweg 5 3842 LD Harderwijk (0341) 41 64 26</p>	<p>Ief eenmerkmetief.nl gewoonten.nl</p>
<p>Manolo Berrenchina Scheiduslaan 44 3843 CT Harderwijk 0341 - 421308</p>	<p>Nobelstraat 28 3846 CG Harderwijk (0341) 41 76 17</p>	<p>Bos en Vrijhof AANNEMERSBEDRIJF Snippendalseweg 8 Hierden (0341) 41 35 32</p>
<p>esj vaetgoedonderhoud Lorentzstraat 5e 3846 AV Harderwijk (0341) 46 01 75</p>	<p>DRIES van den BERG Stephensonstraat 2 Harderwijk (0341) 42 37 23</p>	<p>Jan E. Mons Vrijwillig OV-ambassadeur Prive contactgegevens T: 0341 42 04 20</p>
<p>UNIT4 BEDRIJFS SOFTWARE</p>	<p>JOHANNES KOK EN ZONEN Restaurant & Viswinkel Strandboulevard Oost 8 3841 AB Harderwijk 0341 - 419888</p>	<p>STICHTING HERBOUW LUTTEKEPOORT</p>
<p>via communio Marketing&Communicatie Rabbistraat 5-3 3841 CR Harderwijk +31 341 451 147 / +31 653 881 999 www.viacommunio.com viacommunio@outlook.com</p>	<p>Gert van Lunteren Assurantiën BV Stationsplein 126 3844 KR Harderwijk 0341-421921 www.gertvanlunteren.nl</p>	<p>CATERING VANDENBERG Het concept voor elk feest!! Marconistraat 1 3846 AR Harderwijk (0341) 46 04 04</p>
<p>Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl</p>	<p>DOORNHOF ANTIQUAIRS furniture, Chinese and Japanese porcelain, copper, clocks, paintings Schapenhoek 7,12-14 3841 BM Harderwijk Tel. +31 341-42 10 15</p>	<p>Meeuwisse Travel reiscreaties wereld aan reizen vanuit thuis Email: meeuwissetravel@reiscreaties.nl Telefoon: 06 55 33 11 37 Website: meeuwissetravel.reiscreaties.nl</p>
<p>Word voor minimaal € 19,50 lid van Herderewich.</p> <ul style="list-style-type: none"> Een lidmaatschap loopt per kalenderjaar. Een lidmaatschap is persoonlijk. Een tweede lid per gezin betaalt € 10,00, maar ontvangt dan geen extra blad. Mensen die na 1 juli lid worden, betalen € 10,00. Vier keer per jaar verschijnt er een Vittepraetje. Leden die het blad per post ontvangen, betalen de portokosten. De minimale contributie € 19,50, te voldoen voor 1 mei. 	<p>Beleef de natuur! Ga mee op zoek naar vogels en vlinders. Fotografeer plantjes en insecten. Steek je handen uit de mouwen op de hei. Dat kan bij de KNNV natuurvereniging Kijk op noordwestveluwe.knnv.nl/agenda of er iets voor je bij zit.</p>	<p>Sennema TAXATIE EXPERTISE De Wittenhagen 1-3 3843 GE Harderwijk T 0341 - 43 01 10 E info@sennema.com</p>

Zie verder www.herderewich.nl

Uilenbeker

*Op de deze afbeeldingen van de beker zijn de details mooi te zien.
Opvallend is de hoed waarmee de uil is getooid.
(zie artikel Paretjes uit de beerput, pag. 18-20)*

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.